

In: FASORA, Lukáš a Jiří HANUŠ. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Pohledy na dějiny a současnost. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 342 s. Dějiny FF MU. ISBN 978-80-210-5326-7.

V knize je publikována zkrácená verze. Doc.Vtípil nám poslal původní verzi:

REMINISCENCE NA STUDIUM PSYCHOLOGIE Z LET 1960-1965

Zdeněk Vtípil

Ještě dnes, když podstatně méně svižněji než kdysi, stoupám po schodech od Děkanátu FF MU vzhůru k Psychologickému ústavu (většina kateder psychologie v ČR je umístěna v horních patrech budov), mě pojímá lehká úzkost, kterou si vysvětluji jako reziduum respektu, určitě ne strachu, který jsem vůči tehdejší katedře měl. Pocit mizí až při vstupu do ústavu při spatření velikánů historie brněnského ústavu, kteří nás učili, nebo o kterých jsme později slyšeli v přednáškách, profesorů Viléma Chmelaře, Roberta Konečného, Mihajlo Rostohara, docentů Ferdinanda Kratiny a Ludmily Kolářikové. Jsem v současnosti. V části tohoto historicky orientovaného posteru jsou dvě fotografie z roku 1963, zachycující momenty z experimentální situace (B.Bárta a autor tohoto příspěvku). Vznikly pravděpodobně v souvislosti s ustavením samostatné katedry psychologie (po desetiletém soužití s pedagogikou). Návštěva fotografa byla tehdy velkou událostí zřejmě i proto, že psychologie jako obor, který, přestože měl co říci i tehdejší společenské praxi, byl ještě mediálně v hlubokém potlačení.

Byli jsme v roce 1960, když jsme nastoupili do studia, prvním silným ročníkem poválečné existence katedry (ne-li nejčetnějším za celou její historii od roku 1926, kdy vznikla jako psychologický ústav). Předtím, v roce 1959, byli mj. přijati Hana Široká, Miroslav Balašík, Lumír Dedek a Milan Daňhel, v roce 1958 Hana Hnilicová-Zelená, Bohumila Vaňková-Bártová a Jiří Bláha, v roce 1957 Eva Dlabačová-Zitka, Vlasta Ježková, Rudolf Kohoutek a Jiří Hruszka (zemřel v r. 1999). Z ještě starších ročníků mi zůstala v paměti jména Jany

Vengřínové (abs. 1961), Miloše Albrechta (abs. 1960) , Ivana Šmahela (abs. 1959) či Věry Andryškové a Stanislava Kratochvíla (absolvovali v roce 1958).

V našem ročníku byli: Karla Bednářová, Marcela Křížová-Langová Šindelářová, Eva Kudličková-Komárková (autorka osobnostního dotazníku KUD, zemřela v roce 2006), Milada Lysáková-Gálová, Eliška Müllerová-Vlasáková, Marcela Roztočilová-Bendová, Ivan Růžička, Aleš Sumec, Marcela Zamazalová-Valošková, Jitka Závorková-Hodaňová.

V dálkovém studiu působil Zdeněk Stránský. V roce 1960 tak mohlo být ve všech pěti ročnících okolo 25 studentů.

Oproti dnešním uchazečům o studium psychologie jsme o oboru věděli z pohledu teoretických znalostí minimum. Většina z nás pocházela z výběru neúspěšných zájemců o studium medicíny. Však se nás také tehdejší „ examinátoři „ prozíravě raději na nic neptali. Výběrové řízení spočívalo ve formálním pohovoru a v absolvování jednoduchých inteligenčních testů (pamatuji se jen na Ravenovy progresivní matice), o jejichž výsledcích jsme se nikdy nedozvěděli.

Také přibližování k psychologii bylo naštěstí velmi pozvolné. V 1.semestru nebyla vůbec na programu (vévodily vybrané medicínské předměty, jazyky a nastupující dlouholeté trápení pro ty, kteří se chtěli v kariéře dál vzdělávat či dosahovat vyšších pozic, marxismus-leninismus). K radikální proměně obsahu výuky došlo od druhého semestru.

Katedra v průběhu celého našeho studia disponovala sedmi kmenovými učiteli. Patřili mezi ně: Vilém Chmelař (prof.PhDr.DrSc.,1892-1988), Boleslav Bárta (doc.PhDr.CSc.,1929-1991), Vladimír Smékal (prof.PhDr.CSc.,1935), Jaroslav Šabata (doc.PhDr.,1927), František Janda (PhDr., 1915) a Josef Šindelář (nar.v pol.30.let). Z externích učitelů jsme blíže poznali zejména Roberta Konečného (prof.PhDr., 1906-1981), Stanislava Kratochvíla (prof.PhDr.CSc.,1932), Bohumíra Chalupu (doc.PhDr.CSc.,1924) a Pavla Oseckého, matematika a statistika (doc.RNDr.CSc., 1929-2004). Inventární a zcela

nepostradatelnou součástí personálního složení katedry byl univerzální technik, pan Jaroslav Antl, bez kterého by vůbec nebyl možný chod psychologické laboratoře.

Pan profesor Chmelař měl u nás nezpochybnitelné renomé experimentálního psychologa par excellence, byl důsledný, přesný, avšak i laskavý a vstřícný. Vynikal suchým humorem (k M.Balašítkovi v jednom z cvičení, když nebyl schopen složit jakousi pumpičku, poznamenal (stranou, tiše, jakoby pro sebe): „Postupuje metodou jako všechna zvířata, pokusu a omylu“. B.Bárta měl ze všech učitelů nejbliž ke studentům. Jeho pronikavý až uhrančivý pohled však nebyl překážkou pro vznik řady přátelských vztahů k některým z nás. Jevil se jako velmi rozvážný (snad proto, že přednášel ve velmi pomalém tempu), avšak někdy se ukazoval jako méně realistický (nějaký čas jsme se s ním domlouvali na realizaci jeho myšlenky infiltrace nás, studentů, do brněnského kriminálního podsvětí mladistvých; zůstalo jen u „spikleneckých“ schůzek nad tématem, které se odehrávaly v Akademické kavárně). Oplýval neformální autoritou, těšili jsme se na jeho zasvěcené výklady v psychopatologii. Zadarmo nám ale nechtěl dát nic. U zkoušky ze zmíněného předmětu jsme paradoxně (byl náš nejmilejší) napoprvé skoro všichni neuspěli. Přičítali jsme to nikoliv sobě, ale I.Růžičkovi, který nám píchl Ritalin, který kdesi sehnal; dal nám ho však příliš brzy (ráno). My přišli na řadu až odpoledne a u zkoušky se ztratili v útlumu po odeznívání působení tohoto přípravku. V.Smékal k nám byl nejbliže věkem (byl jen o osm let starší). Vždy pečlivě připravený, s hlubokými znalostmi, usměvavý, vtipný, také však plachý a červenající se i při nevinných otázkách studentek. J.Šabatu jsme akceptovali jako prvního z učitelů, který nám osvětlil základy tehdy teprve se u nás rodícího oboru sociální psychologie. Racionální, věcný, spravedlivý, přátelský, sociálně velmi citlivý. Například před mými státnicemi přesvědčil B.Bártu, který byl vedoucím mé diplomové práce, aby mne pustil k její obhajobě. Prakticky vůbec jsem s ním práci nekonzultoval, což bylo znát nejen na kvalitě díla, ale i na Bártově oprávněném rozhořčení nade mnou, lajdákem . Jandovy

přednášky k dějinám empirické psychologie jsme brali více z povinnosti než z opravdového zájmu. Jeho doména byla v aplikaci psychologie v praxi, což nám při tehdejší převaze teoreticky pojatých disciplín imponovalo. J.Sedlák udivoval velkým množstvím výzkumných aktivit v oblasti psychologie práce (označované jako ekonomická psychologie), dovedl také některé z nás (často i proto, že na všechno sám nestačil) do těchto výzkumů zapojit.

R.Konečný byl pro nás nestorem, autoritou v klinické psychologii (byť jako předmět v dané době neexistovala). Oslnil nás několikrát na praxi svými interpretacemi dětské kresby.

S.Kratochvíl byl již v té době vycházející hvězdou nebe československé a evropské psychoterapie. Jeho ukázky hypnózy a posthypnotických sugescí v nás vyvolávaly úžas nad možnostmi, které může mít za určité situace jedinec pro ovládnání druhých. B.Chalupa nám dal nahlédnout do fyziologie, hygieny a bezpečnosti při práci. Netušili jsme, jak brzo poznatky využijeme; řada z nás musela po absolvování studia vlivem různých okolností zaměřit do odvětví, které pro nás bylo nejméně přitažlivé, do psychologie práce. P.Osecký byl těžkou vahou, nejen tělesným zjevem, ale především tím, co prezentoval. Energický, dynamický, přehled o tehdejších tendencích uplatnění matematiky a statistiky v kvantitativním psychologickém přístupu. Rozuměla mu jen E.Kudličková, a to zejména proto, že za sebou měla průmyslovou školu.

Pětileté povinné penzum předmětů obsahovalo celkem 53 disciplín, z toho šest tvořilo tzv. společný základ, zahrnující slavné tři součásti marxismu-leninismu, dějiny KSČ, ruštinu a angličtinu, resp. tělesnou výchovu. Společný základ se vinul až do čtvrtého ročníku včetně (kromě jazyků, které byly zakončeny po 3. semestru). Ve srovnání s dneškem byl počet předmětů třetinový (např.magisterské studium psychologie v Olomouci obsahuje v současnosti zhruba 130 disciplín; nutno však připomenout, že velká část z nich spadá pod kategorii volitelných, ze které si studenti vybírají ty, které se vztahují k jejich specifickým odborným zájmům). O to větší však byla, vzhledem k nízké četnosti studentů, intenzita

výuky. Struktura základních předmětů byla v zásadě podobná dnešku, měla zesílenou experimentální, pedagogickou a psychopatologickou komponentu, ovšem chyběly takové stěžejní předměty jako klinická psychologie, rozšířená psychodiagnostika s důrazem na některé metody, psychologie osobnosti, poradenská psychologie, spektrum předmětů psychoterapie, resp. předmětů orientovaných na psychologii organizace, řízení či marketingu.

Dnešní student psychologie se setká v průběhu studia, podle mého odhadu, nejméně se 60 učiteli. My viděli jedenáct, shodou okolností mužů, kteří se snažili podle svých možností a zaměření, aby nám poskytli základy oboru. Omezený počet studentů dával možnost tzv. společných seminářů či přednášek, praxí či exkurzí pro spojené ročníky. Jevy, které se v současnosti nemohou vyskytnout. Jednou z výhod bylo, že jsme se „průřezově“ znali (zatěžující pro učitele, kteří museli respektovat rozdíly ve znalostech a dovednostech mezi ročníky). Se studenty vyšších ročníků jsme se znali navzájem. „Dolů“ jsme dosáhli jen o ročník níž, a výjimečně i hlouběji. Studovali tam mj. Jitka Čížková Šimíčková, Jitka Vysekalová, Luděk Kolman, Rudolf Kincel, pozdější profesor psychologie v Calgary, Mojmír Svoboda (abs. v r.1967), profesor a stávající vedoucí Psychologického ústavu FF MU Brno a další.

Atmosféru katedry jsem vnímal jako téměř rodinnou. Věděli jsme o určitých sporech mezi jednotlivými členy katedry, nedávali to však mezi studenty nijak najevo. Ve výuce a v denním kontaktu zjevně převládal kolegiální, demokratický duch.

Výuka probíhala ve čtyřech místnostech (ve dvou posluchárnách a laboratořích). S ohledem na naše počty a společné akce to stačilo.

Literární zázemí pro studium bylo velmi chudé. Dominovalo několik překladů sovětských autorů. Z překladů relevantních amerických publikací mi utkvěli v mysli jen Woodworth a Schlosberg se svou Experimentální psychologií. Skripta byla jen k některým disciplínám. Studium, příprava seminárních nebo diplomových prací tak mohly být založeny jen na

výpiscích z přednášek, záznamech z univerzitní knihovny, elaborované pracovním a časově náročným sezením ve studovnách či doma nad převážně zahraniční časopiseckou a monografickou literaturou. Součástí vybavení katedry byla i knihovna. Bohužel její obsah měl převážně starší historické vnočení, vesměs cizojazyčné, takže jsme si její publikace půjčovali jen ojediněle.

Významným prvkem výuky byly praxe a exkurze. Otázka povinnosti praktikovat byla druhořadá. K dr. Josefu Švancarovi (nyní profesoru psychologie na FF MU Brno), k paní doc.Olze Kolaříkové, k paní dr.Elišce Kloboukové, k panu dr.Josefu Vieweghovi (velmi vzdělaný, milý a obětavý člověk, zemřel v 75 letech v roce 2003) či k panu dr.Karlu Plockovi a dalším, chodila většina z nás ráda, poněvadž jsme věděli, že se u nich setkáme s ochotou nás něco naučit (kde jsou ty časy ...). Totéž platilo pro praxe ve Státní psychiatrické léčebně v Kroměříži, která nás vždy, vlivem fenoménu jménem Kratochvíl, vítala s otevřenou náručí. Někteří z nás tam na praxích v součtu týdnů strávili měsíce.

Na exkurze je v programu výuky magisterské psychologie FF UP v Olomouci vyhrazen 1 den. Víc nelze vzhledem k vysokým počtům studentů, přestože mají zájem velký, realizovat. Odhaduji, že do exkurzí jsme někteří investovali nejméně 40 dnů. Všechny organizoval B.Bárta (byl ve srovnání s ostatními učiteli mimořádně organizačně nadán; koneckonců se to projevilo již předtím, kdy pod jeho vedením bylo v r.1953 v SPL Kroměříž založeno tzv.spánkové oddělení a v r.1958 v Brně Dětská psychologická poradna). K památným patřily exkurze do Polska v roce 1962 (Poznaň, Gdaňsk, Varšava, Krakov) a na Slovensko (Velké Leváry, Bratislava, Banská Bystrica, Vysoké Tatry) v tomtéž roce. Jména Koščo, Kováč, Bažány nám dodnes nejsou cizí. Viděli jsme téměř všechny psychiatrické léčebny (a poznali jejich psychology) na Moravě i na Slovensku. Museli jsme shlédnout i laboratoř Chrudoše Valouška v Olomouci, miniaturizovanou obdobu brněnské, s typickým „oknem“...

Byla však i jiná pole, pro nás atraktivní. Dr.Jindřich Höhm, jediný, mužskou částí ročníku akceptovaný člen katedry tělesné výchovy se snažil, aby pozvedl nízkou tělesnou kulturu filozofů na hodnotu srovnatelnou s úrovní ostatních fakult. Uspívali jen jednotlivci, a ani v kolektivních sportech jsme moc nevynikali. V lehké atletice nepomohly oblíbené fakultíady (poslední v roce 1964), pořádané každoročně na stadiónku „Pod lesem“ v Žabovřeskách.

Samostatnou kapitolou našeho studentského života byly kromě výrobních praxí (předmět zasazený do 1.semestru, jehož zakončení spočívalo v bezplatné práci v některém brněnském textilním nebo strojírenském závodě) tzv. brigády. Pomineme-li povinné, vztahující se na studenty prvních a druhých ročníků, pak tu byly ty, které jsme si organizovali sami nebo prostřednictvím tehdejšího ČSM. Všechny se uskutečnily na Šumavě („ jedeme na sena „). Výše odměny byla zanedbatelná, avšak zážitky, kvůli kterým jsme tam jeli, byly úchvatné a neopakovatelné. Byly spojeny nikoliv s vlastní prací, ale s tím, co se dělo okolo ní a ve volném čase. K nejvíce vzpomínaným patří brigáda v Polce (Horní Vltavice) v roce 1963 a ve Vyšším Brodě (1964). Pro všechny bylo charakteristické, že se jich zcela dobrovolně účastnili studenti různých oborů a ročníků. Povinná účast, kterou jsme jako pacifisté přijímali s odporem, byla vyžadována v jiné sféře naší výchovy a vzdělávání...

Vojenská katedra university sídlila na Kraví Hoře. Pravidelně jsme tam ve čtrnáctidenních intervalech docházeli dva roky proto, abychom získali předpoklady pro velení spojovacím četám. Proč jsme jako filozofové byli předurčení pro zabezpečování vojenského spojení, jsme nechápali. Komunikativní jsme sice byli, ale ne prostřednictvím morseovky, jejíž příjem a vysílání mnozí nebyli schopni zvládnout ani v základních limitech. Také ostatní předměty, spadající do výuky (pořadový výcvik, organizace spojení, spojovací techniky, geopolitické souvislosti atd.) nám nic neříkaly a brali jsme je jako nezbytný balast, daň z toho, že můžeme studovat. V mnohokrát propraných mundurech, které jsme ke kanadám nosili, jsme se nikdy na Českou nevydali. Pplk. Špalek, mjr. Pravda a další, propadali ve stavy zoufalství a vzteku

po našich otázkách, směřujících např.k tomu, zdali má Honest John i dolet minimální,tj. jestli může doletět třeba z Kraví Hory na Špilberk, nebo proč jsou tovární komíny barevně označeny... Trpěli jsme, ironizovali a brali vše na lehkou váhu; na šikanujícím závěrečném měsíčním cvičení v Havlíčkově Brodě se pak našli i jedinci, kteří se inkontinencí vraceli do svého kojeneckého období.

Společné semináře, praxe, brigády, vojenská příprava a další aktivity a procedury byly významnými integrativními momenty sblížování studentů uvnitř i navenek oboru psychologie. Konec studia tyto vztahy většinou ukončil nebo se postupně vytratily s přibývajícími lety. Pro ročník nástupu do studia 1960/1961 to však neplatí. Měli jsme štěstí, že jsme měli ve svých řadách takové osobnosti, jako byli všestranně nadaný František Brüstl (1938-1988), archivář a fotograf Jan Svoboda (1935-2008), Aleš Sumec a další.

Každoročním vítáním jara založili v r.1961 tradici „Akce Hugo“. Její administrátorky, paní Mgr. Helena Šenková-Mokrá a paní Mgr. Dagmar Svobodová-Kabeleová(před nimi Mgr. Nad'a Písaříková-Továrková, 1943-2002) dodnes evidují více než 70 potenciálních účastníků. Scházíme se vždy v sobotu nejbližší 1. dubnu, na výlet k Máchovu pomníku poblíž Nového hradu u Adamova již nemáme sil jako dřív, spokojíme se s posezením v některé z brněnských restaurací. Všechny ročníky se od té doby uskutečnily.Unikátní toť ukázka sounáležitosti, vzájemné podpory a dlouhodobého přátelství filologů, historiků, uměnovědců, psychologů, prehistoriků a dalších odborníků ve starším vydání...

V tomto krátkém příspěvku, který je konglomerátem vzpomínek, osobních postojů a obtížně získaných faktů z různých, převážně veřejně přístupných zdrojů, nebylo možno zachytit vše. Může obsahovat i místa problematická, která by druzí mohli vidět jinak. Napsal jsem jej v dobré vůli a se snahou o podání co nejobektivnějšího pohledu.

Pozn.:

Autor, doc.PhDr. Zdeněk Vtípil,CSc. , nar. 7.8.1943, byl v letech 1965-1967 vězeňským psychologem v NVÚ MS Opava, poté psychologem práce v n.p. Přerovské strojírně v Přerově (1967-1971). Od roku 1972 působí až doposud na Katedře psychologie FF UP v Olomouci.